

289386 – ئايىباي تور بازىرىدا مال چىقىرىشنىڭ ھۆكۈمى توغرىسىدا، ئايىباي تور بازىرى ئامازۇن تور بازىرىنىڭ يېنىدا بولۇپ، ئۇنىڭدا خېرىدارلارغا توردا مال يەتكۈزۈپ بېرىش يولى ئارقىلىق مال ساتىدۇ

سۇئال

مەن ئۆزى ئىگە بولالمايدىغان نەرسىنى سېتىشنىڭ ھارام ئىكەنلىكىنى بىلىمەن، بۇ تېما توغرىسىدا تور بەتتىكى ھەممە جاۋاپلارنى كۆردۈم، ئەپسۇس، سوئال سورىغۇچىلار مەسىلىنى توغرا شەكىلدە ئوچۇق چۈشەندۈرەلمەپتۇ، شۇنىڭ ئۈچۈن مەن كۆڭلۈمنى راھەتلەندۈرۈش، ھارام بولسا تاشلاش ئۈچۈن بۇ توغرىدىكى ھەممە نەرسىنى ئوچۇق بايان قىلماقچى، مەسىلەن: توردا مال يەتكۈزۈپ بېرىش، تور دۇنياسىدا ئامازۇن ئىسىملىك سودا مەركىزى بولۇپ، ئۇ يەردە كىشىلەر ھەقىقىي سودا-سېتىق قىلىدۇ، كىيىم-كېچەك قاتارلىق تۈرلۈك تىجارەتلەر بولىدۇ، توردا ئايىباي ئىسىملىك يەنە بىر تىجارەت مەركىزى بار، بۇمۇ ئامازۇنغا ئوخشاش كەڭ دائىرىدىكى تور سودا بازىرى، لېكىن بۇ بازارنىڭ خېرىدارلىرى كۆپ، شۇنىڭ ئۈچۈن توردا مال يەتكۈزۈش سىستېمىسىغا كىشىلەر كېلىپ ئۇ يەردىمۇ يەنە بىر مال سېتىش ئورنى ئاچىدۇ، بۇ يەرگە ئامازۇن بازىرىدا بار بولغان كىيىم-كېچەكلەرنى بازارغا سالىدۇ، بۇ ماللار بىرىنچى بازاردىكىدىن باھاسى يۇقىرى بولىدۇ، خېرىدار بۇ بازارغا كېرىپ مال سېتىۋالماقچى بولسا، خېرىدار بىلەن دېيىشىپ ئۇنىڭغا مالنى ئامازۇندىن سېتىۋېلىپ بىۋاسىتە خېرىدارنىڭ ئادرېسىغا يەتكۈزۈپ بېرىدۇ، مەن ئوتتۇرىدىكى پەرقنى ھازىرغىچە ھارام دەيمەن، مەسىلىنىڭ نېگىزلىك يېرىگە ئەمدى كەلدۇق، خېرىدار ماڭا پۇلنى بەرگەندە، ئۇستازلار ئويلىغاندەك مەن ئۇنىڭ پۇلىغا مال سېتىۋېلىپ ئەۋەتىدىغان ئىش يوق، مەن شۇ ۋاقىتتا ئۇ پۇلغا ئېرىشەلمەيمەن، بەلكى خېرىدارنىڭ پۇلى توردا تۇرىدۇ، مەن بىرىنچى بازارغا كېرىپ مالنى ئۆز ھېسابىمدىن سېتىۋېلىپ كېلىپ خېرىدارغا ئەۋەتىپ بېرىمەن، مال خېرىدارغا يېتىپ بارغاندىن كېيىن خېرىدار تور بەتكە تاپشۇرغان مالنىڭ پۇلىغا ئېرىشەلمەيمەن، مەسىلەن: بىر چاپان ئامازۇن بازىرىدا ئون دوللار، ئۇنى مەن ئايىباي بازىرىدا ئون ئىككى دوللار باھا چىقىرىمەن، ئايىباي بازىرىغا كىرگەن خېرىدار بۇنىڭغا قىزىقىپ چاپاننى سېتىۋېلىپ ئون ئىككى دوللارنى بېرىدۇ، لېكىن مەن بۇ پۇلنى سودا پۈتۈپ، خېرىدار مالنى تاپشۇرۇپ ئېلىپ بولغاندىن كېيىن توردىن ئالايىمەن، مەن چاپاننى ئۆز ھېسابىمدىن سېتىۋالسىمەن، يەنى مەن چاپانغا ئىگە بولىمەن، ئۇنى بىۋاسىتە خېرىدارنىڭ ئادرېسىغا ئەۋەتىپ بېرىمەن، مال ئادرېسقا يېتىپ بارغاندىن كېيىن سودا پۈتىدۇ، پۇل ماڭا ئائىت بولۇپ توردا قالىدۇ، لېكىن خېرىدارنىڭ ھەق-ھوقۇقىنى مۇھاپىزەت قىلىش ۋە خېرىدار مالنى ياقىتىۋېتىشقا يۇرسەت يارىتىش ئۈچۈن پۇلنى بىر ھەپتىدىن كېيىن ئالايىمەن، بۇ خېرىدارنى ئالداپ قويۇشتىن تولۇق ھىمايە قىلىشتۇر، مۇشۇ شەكىلدىكى مۇئامىلە بۇ شەكىلدە ھالال بولامدۇ ياكى ھارام بولامدۇ؟.

تەپسىلىي جاۋاب

بارلىق گۈزەل ماختاشلار ئالەملەرنىڭ پەرۋەردىگارى بولغان ئاللاھقا خاستۇر. پەيغەمبىرىمىز مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا،

ئۇنىڭ ئائىلە تاۋابىئاتلىرى ۋە ساھابىلىرىغا ئاللاھ تائالانىڭ رەھمەت سالاملىرى بولسۇن.

بىرىنچى: ئىنسان ئۆزى ئىگە بولمىغان نەرسىنى سېتىش پەقەت ئالدىدىن پۇل تاپشۇرۇش سودىسىدىن باشقا سودا توغرا بولمايدۇ.

ئىلگىرى 259320- نومۇرلۇق سۇئالنىڭ جاۋابىدا بايان قىلغاندەك، نەخ پۇل تورىدىكى ۋاستىچىنىڭ يېنىدا قالدىكەن، ئۇنى دەرھال ئېلىش مۇمكىن بولمايدىكەن، بۇ ۋاقىتتا ئالدىدىن پۇل تاپشۇرۇش سودىسى توغرا بولمايدۇ، چۈنكى بۇ سودىنىڭ شەرتى مالنى سودا قىلغان ئورۇندا تولۇق تاپشۇرۇپ ئېلىشتۇر، ئەگەر پۇلنى سىزنىڭ ھېسابىڭىزغا يوللىۋەتسىمۇ تاپشۇرۇپ ئالغان بولىدۇ، بىۋاسىتە ئېلىش مۇمكىن بولىدۇ، سوئالدا بايان قىلىنغان شەكىلدە بۇنداق بولمايدۇ.

"مەتالبۇ ئۇلىننۇھا" 3-توم 20-بەتتە مۇنداق دېگەن: "ساتقۇچى ئۆزى ئىگە بولالمايدىغان ۋە سېتىشقا رۇخسەت بېرىلمىگەن ھەر قانداق نەرسىنى سېتىشى توغرا بولمايدۇ، چۈنكى ھەككىم ئىبنى ھىزامنىڭ ھەدىسىدە، پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام ئۇنىڭغا: «يېنىڭدا بولمىغان نەرسىنى ساتما» دېگەن، ئىبنى ماجە ۋە تىرمىزى سەھىھ دەپ رىۋايەت قىلغان.

پەقەت سۈپەتلىرى بايان قىلىنغان يېنىدا يوق بولغان نەرسىنى سېتىش ئالدىدىن پۇل تاپشۇرۇش سودىسىدا دۇرۇس بولىدۇ، بۇنىڭ دۇرۇس بولۇشى، ئۇ كىشىنىڭ مالنى تاپشۇرۇپ ئالغاندىن كېيىن تەسەررۇپ قىلىشنى قوبۇل قىلىشى ياكى پۇلنى سودا قىلغان ئورۇندا تاپشۇرۇپ ئېلىش شەرتى بىلەن بولىدۇ، ئەگەر يۇقىرىدا بايان قىلىنغان ئىككى ئىشنىڭ بىرى ھاسىل بولمىسا، بۇ سودا توغرا بولمايدۇ، چۈنكى ئۇ ۋاقىتتا قەرزنى قەرزگە ساتقانلىق بولىدۇ".

مۇشۇنىڭغا ئاساسەن، سوئالدا بايان قىلىنغاندەك سىزنىڭ ساتقان ۋاقىتتا ئىگە بولمىغان نەرسىنى سېتىشىڭىز توغرا بولمايدۇ.

ئىنسان ئۆزى ئىگە بولمىغان نەرسىنى سېتىشنىڭ چەكلەنگەنلىكى توغرىسىدىكى دەلىل: ھەككىم ئىبنى ھىزام رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن بايان قىلىنغان ھەدىستە، ئۇ زات پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن: ئى ئاللاھنىڭ ئەلچىسى! بىر ئادەم مېنىڭ يېنىمغا كېلىپ مەندە يوق بولغان نەرسىنى تەلەپ قىلىدۇ، مەن ئۇنىڭغا سېتىپ ئاندىن بازاردىن سېتىپ ئېلىپ بەرسەم توغرا بولامدۇ؟ دەپ سورىغاندا، پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام ئۇنىڭغا: «يېنىدا يوق نەرسىنى ساتمىغىن» دېگەن. [نەسائىي رىۋايىتى 4613-ھەدىس. ئەبۇ داۋۇد رىۋايىتى 3503-ھەدىس. تىرمىزى رىۋايىتى 1232-ھەدىس. ئەلبانى سەھىھ دەپ "نەسائىينىڭ سەھىھ ھەدىسلەر توپلىمىدا" كەلتۈرگەن].

ئىككىنچى: تور ئارقىلىق ئۆزى ئىگە بولمىغان نەرسىنى سېتىشنى دۇرۇس قىلىدىغان ئىككى يول بار:

بىرىنچى: سېتىۋېلىشنى بۇيرىغان كىشى بىلەن پايدىنى تەڭ ئۆلۈشۈش، سىز بىلەن مالغا قىزىققۇچى ئارىسىدا كېلىشىم بولىدۇ، سىز مالنى سېتىۋالسىز ئاندىن ئۇ كىشىگە مەلۇم پايدا بېرىش بەدىلىگە ساتسىز، بۇ تولۇق سودا ئەمەس ۋە ئىككى تەرەپ

ئەمەل قىلىشى كېرەك بولغان ۋەدىمۇ ئەمەس، پەقەت كېلىشىم.

سىزنىڭ سېتىۋالغۇچىنىڭ كەسكىنلىكىنى ئۆز ئىچىگە ئالدىغان شەكىلدە، ئالدىدىن پۇلنىڭ ھەممىسىنى ياكى مەلۇم بىر قىسمىنى تەلەپ قىلىشىڭىز توغرا بولمايدۇ، چۈنكى مالىنى سېتىۋېلىشتىن ئىلگىرى خىرىداردىن پۇل ئېلىش بولسا، ئىككىيلەننىڭ ئارىسىدا ئاغزاكى ۋەدە ئەمەس بەلكى ئەمەل قىلىش كېرەك بولغان كېلىشىم ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ، ئالدىدىن ئالغان پۇل بولسا ھەقىقەتتە بۇ سودىنى تەكىتلەش ۋە ۋەدىگە ۋاپا قىلىشنى ھىمايە قىلىش ئۈچۈندۇر.

بۇ ئىلگىرىكى ئىككى تەرەپ ياكى ئىككى تەرەپنىڭ بىرى ۋاپا قىلىشى كېرەك بولمىغان ۋەدىنى شەرت قىلىشتىن ئىبارەت مەسىلىگە زىت كېلىدۇ. بۇنىڭ تەپسىلاتىنى ئىلگىرى 229091- نومۇرلۇق سوئالنىڭ جاۋابىدا بايان قىلىنغان. شۇنىڭدەك، خىرىدار بىلەن سودا قىلىشتىن ئىلگىرى مالىنى سېتىۋېلىپ تاپشۇرۇپ ئېلىشى شەرت قىلىنىدۇ.

مالنى سېتىۋېلىپ، تاپشۇرۇپ ئالسا ئاندىن خىرىدارغا ساتسا توغرا بولىدۇ. مالىنى تاپشۇرۇپ ئېلىشنى شەرت قىلىش بولسا، ھەكىم ئىبنى ھىزامدىن بايان قىلىنغان ھەدىسنىڭ بەزى تېكىستلىرىدە، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭغا: «بىر نەرسىنى سېتىۋالساڭ ئۇنى تاپشۇرۇپ ئېلىشتىن بۇرۇن ساتمىغىن» دېگەن. [ئىمام ئەھمەد رىۋايىتى 15399- ھەدىس. نەسائى رىۋايىتى 4613- ھەدىس. شەيخ ئەلبانى "سەھىھ ھەدىسلەر توپلىمى" 342- ھەدىس].

زەيد ئىبنى سابىت رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن بايان قىلىنغان ھەدىستە، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «سېتىۋالغان مالىنى تىجارەتچى ئۆزىنىڭ دائىرىسىگە يۆتكەپ كەلمىگۈچە ئۇنى سېتىش توغرا بولمايدۇ.» [دارى قۇتتى ۋە ئەبۇ داۋۇد 3499- ھەدىس. شەيخ ئەلبانى ھەسەن دەپ، "ئەبۇ داۋۇدنىڭ سەھىھ ھەدىسلەر توپلىمىدا" كەلتۈرگەن].

شۇنىڭغا ئاساسەن، سىزنىڭ ئامازۇن بازىرىدىن خىرىدارنىڭ ئادىرىسىغا مال يەتكۈزۈپ بېرىشنى تەلەپ قىلىشىڭىز توغرا بولمايدۇ، بەلكى مالىنى ئامازۇندىن خىرىدارنىڭ ئۆزى ياكى سىزنىڭ ۋەكىلىڭىز تاپشۇرۇپ ئېلىپ ئاندىن خىرىدارغا ساتىشىڭىز بولىدۇ.

ئىككىنچى: ھەق ئېلىپ ۋەكىل بولۇش.

سىز خىرىداردىن ۋەكىل بولسىڭىز توغرا بولىدۇ، ئامازۇن بازىرىدا بار بولغان ۋە خىرىدار سېتىۋېلىشنى مەقسەت قىلغان نەرسىلەرگە ئۇنىڭ ئۈچۈن توردىكى ئەسلى باھاسى بويىچە باھا قاتماستىن سېتىۋالسىڭىز بولىدۇ، بۇنىڭ بەدىلىگە ئۇلاردىن ھەق ئالىسىز، بۇنىڭ شەرتى، مالىنى ئۆزىڭىزنىڭ پۇلىڭىز بىلەن ئەمەس بەلكى خىرىدارنىڭ پۇلىغا سېتىۋالسىز.

ئۇ ۋاقىتتا مالغا سىزنىڭ ئىگە بولۇشىڭىز ۋە تاپشۇرۇپ ئېلىشىڭىز شەرت ئېتىلەيدۇ، بەلكى مالىنى خىرىدارنىڭ پايدىسىغا سېتىۋالسىز، ئامازۇندىكى مال ساتقۇچىدىن خىرىدارغا يەتكۈزۈپ بېرىشنى تەلەپ قىلىسىز.

لېكىن مالىنىڭ توردىكى ۋاستىچىنىڭ يېنىدا بولۇشى، سىزنىڭ مالىنى ئۆز ھېسابىڭىزدىن سېتىۋېلىپ، يېنىڭىزدىن بېرىشىڭىز، سىزنىڭ خېرىدارغا قەرز بەرگەنلىكىڭىز بولىدۇ، بۇ ئالدىدىن پۇل تاپشۇرۇش سودىسى بىلەن ھەق بىلەن ۋاكالىت بولۇشنىڭ ئارىسىنى بىرلەشتۈرۈش بولىدۇ، بۇنداق قىلىش چەكلىنىدۇ، چۈنكى ئالدىدىن پۇل تاپشۇرۇش سودىسى بىلەن ھەق ئېلىش سودىسىنى بىرگە قىلىش كۆپچىلىك ئالىملارنىڭ قارىشىدا توغرا بولمايدۇ.

ئىسلام پىقھى مەجمۇئەسىنىڭ ئەتراپتىكى تىجارەت توغرىسىدىكى قارارىدا مۇنداق كەلگەن: خېرىدارغا ۋاستىچىلىقنى شەرت قىلىش دېگەن، تىجارەتنى ۋاستىچىنىڭ يولى بىلەن قىلىش دېمەكتۇر، بۇ تىجارەت ئالدىدىن پۇل تاپشۇرۇش سودىسى بىلەن ھەق بىلەن ۋاكالىت بولۇشنىڭ ئارىسىنى بىرلەشتۈرۈشكە ئېلىپ بارىدۇ، بۇ پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامنىڭ: «ئالدىدىن پۇل تاپشۇرۇش سودىسى بىلەن يەنە بىر سودىنى بىرگە قىلىش توغرا بولمايدۇ» دېگەن سۆزىگە ئاساسەن شەرىئەتتە چەكلەنگەن ئالدىدىن پۇل تاپشۇرۇش سودىسى بىلەن يەنە بىر سودىنى بىرگە قىلىشنىڭ مەنسىدە بولىدۇ. يۇقىرىدىكى ھەدىسنى ئەبۇ داۋۇد ھەدىس كىتابىنىڭ 3-توم 384-بەتتە، تىرمىزى 3-توم 526-بەتتە ھەسەن سەھىھ دەپ بايان قىلغان.

بۇ يول بىلەن بولغاندا قەرزىدىن پايدىلىنىش كېلىپ چىقىدۇ، پىقھى ئالىملىرى ھەرقانداق پايدىغا ئېلىپ بارىدىغان قەرزنىڭ ھارام بولغان جازانىنىڭ جۈملىسىدىن ئىكەنلىكىگە بىرلىككە كەلگەن. ئىسلام پىقھى مەجمۇئەسىنىڭ قارارىنىڭ ھەممىسىنى كۆرۈش ئۈچۈن 106094 - نومۇرلۇق سوئالنىڭ جاۋابىغا قارالسۇن.

مۇشۇنىڭغا ئاساسەن، بۇ ئىشنى قىلىشنىڭ ئەڭ ياخشى چارىسى، بىز بايان قىلىپ بەرگەن شەرتلەرگە كۆرە بولغىنىدۇر. ئۇ سىز ئۈچۈن ئەڭ ياخشى يولدۇر.

ھەممىدىن توغرىنى ئاللاھ تائالا ياخشى بىلگۈچىدۇر.